

L'OBJECTE ESTÈTIC EN KANT

Abel CUTILLAS

El present treball s'engloba dins d'una investigació més àmplia que pretén establir una comparació entre el pensament estètic de Kant i el de Nietzsche. Així, tot i que aquí es restringeixi l'anàlisi i l'exposició exclusivament a Kant, caldrà tenir en compte que la perspectiva va més enllà de l'intent de comprendre l'obra d'aquest autor.

Per altra banda, la investigació parteix de la base que tant en Kant com en Nietzsche l'estètica no podrà ser tractada com a tema a part, com a simple capítol o subcapítol de les seves respectives filosofies. Al contrari, la centralitat de l'estètica dins de les respectives obres serà un punt clau de la investigació. Aquí, deixant aparcat a Nietzsche, intentarem apuntar aquesta característica respecte a la filosofia kantiana.

Per entendre aquesta enunciada centralitat de l'estètica en l'obra kantiana caldrà que ens referim, primer de tot, a una de les característiques definitòries de la seva filosofia: la sistematicitat. Serà a partir d'entendre el significat sistemàtic de la filosofia de Kant que podrem començar a introduir-nos en les particularitats del seu pensament estètic. Concretament, afrontarem l'anàlisi d'elements com el judici de gust, l'objecte estètic, el concepte d'art, la bellesa... La sistematicitat entesa com el tret definitori sobre el qual pivota tota la filosofia crítica¹, tret determinatiu del que hagi de ser l'estètica kantiana i, per tant, del que hagin de ser els elements que la componen.

La sistematicitat

Com veiem, doncs, partim de la base que la sistematicitat de la filosofia kantiana té molt a veure amb el seu significat profund. Aquesta sistematicitat, en Kant, no pot considerar-se com una mera voluntat de compilació filosòfica, de *summa*, és a dir, com una voluntat de l'autor de tractar «tots» els temes, els principals, aplicant-los-hi la metodologia pertinent, en aquest cas la crítica. En Kant la sistematicitat no ve donada per una concepció determinada d'allò que ha de ser la filosofia, sinó per una concepció determinada d'allò que és la realitat, o millor dit, d'allò que és l'experiència². La sistematicitat, el nexa d'unió, del pensament kantianà ve donada per la concepció kantiana de l'experiència, concretament, per la concepció kantiana de què hi ha un únic nivell

1. Vegeu S. TURRÓ, *Tránsito de la naturaleza a la historia en la filosofía de Kant*, Barcelona: Anthropos, 1996. Per entendre la relació entre la concepció kantiana de la sistematicitat i el pensament de la seva època vegeu E. CASSIRER, *La filosofía de la ilustración*, México: FCE, 1993 sobretot p. 20ss.

2. Uso el terme «experiència» en un sentit molt general i no pas en el sentit específic que Kant li dóna a KrV.

d'experiència³. El kantianisme és un plantejament filosòfic que parteix de la base que hi ha un únic nivell d'experiència, concretament: el nivell del fenomen. Això situa Kant, i per extensió la filosofia crítica, fora de la metafísica tradicional⁴, dins de la qual ell mateix havia habitat durant el seu període precrític⁵. La revolució crítica consistirà en bastir un sistema filosòfic els components del qual, components com ara el concepte de veritat o el d'art per exemple, només podran construir-se en funció d'aquest únic nivell d'experiència. Aquest únic nivell d'experiència, que en alguns textos rep el nom prou explícit de *territorium* de l'experiència, es conjugarà en la filosofia kantiana amb una idea unitària del subjecte d'experiència. L'exposició filosòfica d'aquesta conjugació rebra el nom de «mètode transcendental»⁶.

Però la sistematicitat de la filosofia kantiana no queda salvada apel·lant, simplement, a un únic nivell d'experiència paral·lel i, evidentment, corresponent a la concepció unitària del subjecte. Ja diem que l'afirmació d'un únic nivell d'experiència, el nivell del fenomen, no és pas la conclusió sinó el punt de partida de tota la filosofia crítica. I com que no és un resultat sinó un punt de partida és precisament aquest aspecte unitari de l'experiència allò que queda problematitzat en Kant, problematitzat en el sentit que és problema; que és, si se'm permet dir-ho així: el problema. El problema de la sistematicitat apareix rere cadascuna de les preguntes i respostes de Kant. No és un problema exclusiu o que aparegui just en el moment filosòfic del tancament del sistema, el que seria la KU⁷, sinó que palpita ja des de la primera línia de la KrV⁸.

La filosofia de Kant afronta el repte d'unificar l'experiència, això és, de bastir-se a partir d'un únic nivell d'experiència. Això, com hem vist, la separa radicalment de la vella metafísica dualista. Però simultàniament a unificar els nivells de l'experiència, Kant divideix internament el terreny de l'experiència en teòric i pràctic. Així, aquesta concepció unitària de l'experiència que se'ns descriu com a principi de la filosofia crítica, mai ens es donada. L'experiència apareix sempre partida, apareix com a experiència teòrica o pràctica. Igualment, el subjecte, que mai no se'ns presenta en la seva unitat, només pot presentar-se'ns en la seva activitat teòrica o en la seva activitat pràctica.

3. Vegeu F. MARTÍNEZ MARZOA, *Releer a Kant*, Barcelona: Anthropos, 1992.

4. «La théorie de la représentation [...] est bien la pièce centrale du dispositif antimétaphysique qui constitue le criticisme». A. RENAUT, *Kant aujourd'hui*. Paris: Flammarion, 1997, p. 54.

5. Vegeu B. LONGUENESSE, *Kant and the capacity to judge: sensibility and discursivity in the transcendental analytic of the Critique of pure reason*, Princeton University Press, 2000, p. 18ss, on l'autora defensa que aquesta variació radical es dona precisament en l'apartat de la deducció transcendental de les categories de la KrV.

6. «Ni constructive, ni psychologique, qu'est donc la méthode transcendante? Elle est une description principielle des structures a priori de la connaissance. Pour autant que cette description consiste à "décomposer" la connaissance pour l'expliquer (au sens de explicare) on peut l'appeler une analyse, qui, bien entendu, suit l'ordre des raisons. Mais cette description n'est pas une explication par la cause. Le "Je pense" n'est pas la "cause" de l'expérience —c'en est la structure principielle». A. PHILONENKO, *L'oeuvre de Kant*, Paris: Vrin, 1996, p. 121.

7. I. KANT, *Crítica de la facultat de jutjar*, Barcelona: Edicions 62. A partir d'ara citada com KU i per les pàgines d'aquesta traducció excepte en el cas de la primera versió de la introducció, la no publicada originalment, que és citada directament per l'edició de l'Acadèmia de Berlín.

8. Veure Paul GUYER, «Reason and Reflective Judgment: Kant on the Significance of Systematicity», dins *Noûs*, 1990; 24 (1): 17-43.

Com sabem, la interrelació entre subjecte i experiència és imprescindible: no podem trobar experiència sense un subjecte d'aquesta ni un subjecte aliè a tota experiència. Els dos elements de l'articulació són, exclusivament, en l'articulació⁹. I precisament és en l'articulació on ni la unitat de l'experiència ni la unitat del subjecte poden fer-se presents. Kant exposa que hi ha dos modes de connexió entre experiència i subjecte, dues legalitats, dos *facta*, en la seva terminologia: coneixement i llibertat. Aquests dos elements Kant els anomena dominis de l'experiència: «Els conceptes, en tant que són referits als objectes –deixant de banda la consideració de si un coneixement d'aquests és possible o no ho és–, tenen el seu camp, que es determina simplement segons la relació que el seu objecte té amb la nostra facultat de conèixer en general. La part d'aquest camp en la qual el nostre coneixement és possible és un territori (*territorium*) per a aquests conceptes i per a la facultat de conèixer exigida a aquest efecte. La part del territori on els conceptes esdevenen legisladors és el domini (*ditio*) d'aquests conceptes i de la seva corresponent facultat de conèixer»¹⁰.

És a dir, el domini teòric i el domini pràctic, irreductibles l'un a l'altre, autònoms l'un de l'altre. I no és que siguin «parts», o trossos, del *territorium* de l'experiència, sinó que són els dos modes de donació d'aquest. Kant ho diu, a la primera introducció de la KU, no publicada originalment, amb aquestes paraules: «la possibilitat de les coses segons lleis naturals és essencialment diferent, pel que fa als seus principis, de llur possibilitat segons les lleis de la llibertat»¹¹. I en relació a aquest tema Martínez Marzoa comenta: «lo cognoscitivo y lo práctico no son partes de un todo, sino que cada uno de ellos es el todo, lo cual implica que son *el mismo* todo, si bien eso *mismo* no aparece jamás antes de la escisión cognoscitivo-práctico ni en el punto cero de esa escisión, sino sólo, o bien como lo cognoscitivo o bien como lo práctico»¹². Kant ens ho deixa encara més clar en la introducció publicada de la KU; allí diu: «Així, l'enteniment i la raó tenen dues legislacions diferents respecte a un i el mateix territori de l'experiència, sense que l'una pugui perjudicar a l'altra»¹³.

La fragmentació, la partició en dos de l'experiència, correspondrà a la partició en dos del subjecte d'experiència. És evident: com que només hi ha experiència si hi ha subjecte i només hi ha subjecte si hi ha experiència, la conjugació, l'articulació dels dos termes, haurà de respondre sempre a la du-

9. Així ho exposa F. Duque: «si eliminamos el carácter clauso y autónomo de dos “mundos” separados e independientes (el “mental” interior y el “físico” exterior: el Yo y la Cosa, el pensar y el ser) y vemos al conocimiento y su “objeto” como una única estructura: la *experiencia* (cf. KrV A 110s), entonces el extremo “cósico” habrá de ser considerado como respecto vacío de un concepto-límite (la “cosa en sí”), como el *borde* o periferia del horizonte cognoscitivo, mientras que el extremo “mental” se entenderá a sí mismo como centro, *foco unitario* y último “sujeto” puntual (ya, de suyo, incognoscible) de la esfera del conocimiento». F. DUQUE, *Historia de la filosofía moderna: la era de la crítica*, Madrid: Akal, 1998, p. 67.

10. KU Introducció, II, p. 106.

11. I Introducció KU, I (Ak, XX, 197).

12. F. MARTÍNEZ MARZOA, «La *Crítica del Juicio estético*, Hölderlin y el Idealismo», dins R. RODRÍGUEZ ARAMAYO y G. VILAR (eds.), *En la cumbre del criticismo: simposio sobre la Crítica del Juicio de Kant*. Barcelona: Anthropos, 1992, p. 140.

13. KU Introducció, II, p. 107.

plicitat. Heus aquí la situació de la filosofia kantiana: un únic nivell d'experiència i una concepció unitària del subjecte, però fragmentació en la seva articulació. Des del primer moment, doncs, des de la KrV, la filosofia de Kant s'autoimposa la reconstrucció filosòfica de la unitat, i en això consisteix precisament la sistematicitat. La sistematicitat no serà un *datum* sinó una tasca, la tasca de reconstrucció filosòfica, en el sentit que ha de ser demostració tant del fet que hi ha un i només un nivell de l'experiència com del fet que el subjecte és unitari. Ara bé, aquesta reunificació no serà plasmable en una experiència privilegiada que fos capaç de saltar per sobre del tall dels dos dominis o àmbits de l'experiència, accedint així directament al *territorium*. Això ensorraria el pressupòsit bàsic de Kant: l'existència d'un únic nivell d'experiència, perquè obriria la possibilitat d'una supraexperiència, d'una experiència més enllà del fenomen, i recauríem en la vella metafísica. Alhora, la sistematicitat tampoc no serà plasmable a través d'un «moment» o d'un «estat» privilegiat del subjecte on aquest fes una «suspensió» de la seva pròpia divisió interna, accedint així al seu propi substrat unitari. Això ensorraria l'altra pota fonamental del pensament kantian: la finitud del subjecte, la limitació de la raó¹⁴. Aquestes desviacions del problema kantian, desviacions que tenen noms i cognoms en la història de la filosofia, no seran tractades aquí. Aquí només caldrà deixar clar que cap dels dos errors serà comès per Kant.

Reprenquem la línia: en Kant trobem un únic nivell d'experiència, que sempre se'ns dóna partit, i una concepció unitària del subjecte d'experiència, que també se'ns apareix sempre com a partit. L'únic punt possible d'unificació quedarà en mans del discurs filosòfic, és a dir, de la descripció filosòfica de la conjugació experiència-subjecte. Heus aquí la voluntat, la necessitat i la funció del tema de la sistematicitat en la filosofia kantiana. Kant descriu primer els dos àmbits de la filosofia: això són la KrV per al coneixement i la KpV per a la moral, i posteriorment, en la KU, es disposa a tancar el sistema. Evidentment, per tot el que hem dit, la tercera crítica haurà de ser essencialment diferent de les altres dues: no versarà sobre cap àmbit d'experiència determinat, no podrà descriure un tercer domini perquè aquest no es dóna, no és, no existeix. Només li quedarà, com a tema, com a material d'investigació, la connexió entre els discursos filosòfics dels altres dos dominis.

L'objecte estètic

Tot el que hem dit fins aquí per a descriure el significat del terme «sistematicitat» referit a la filosofia kantiana podem aplicar-ho ara per entendre què podrà significar «experiència estètica» en aquest filòsof. Anem per parts. Primerament, podria semblar que la filosofia crítica de Kant consisteix, exclusivament, en constituir i delimitar àmbits d'experiència. Això aparentment és així tant en la primera com en la segona crítica, ara bé, no podrà ser així en la tercera. De fet, ni en la primera ni en la segona de les crítiques l'objectiu últim queda reduït a la constitució d'un àmbit, d'un domini. El tema de la sistematicitat, més o menys explícitament, sempre és present. Això és així precisament perquè Kant sempre té clar el que significa «domini» respecte a «*territo-*

14. «En raison de la radicalité de notre finitude, nous ne pouvons avoir une expérience de la totalité du réel». A. RENAULT, *op. cit.*, p. 44.

rium». Per tant, cap explicació concreta sobre un àmbit serà completa si no s'acaba bastint una explicació sistemàtica sobre la relació entre els dos dominis i el *territorium*, és a dir: l'anàlisi concreta d'una experiència exigeix ja l'anàlisi sistemàtica de l'experiència.

La tercera crítica, dèiem, no constituirà un tercer domini d'experiència perquè, com hem repetit, n'hi ha dos i només dos. I n'hi ha dos i només dos perquè dos són els modes d'articulació entre experiència i subjecte, o, el que és el mateix, hi ha dos i només dos tipus de conceptes, com diu Kant: els conceptes propis de l'enteniment i el concepte de llibertat, propi de la raó¹⁵. No hi ha ni hi pot haver un tercer enllaç, una tercera conceptuació, un tercer domini. Llavors, i aquí comença a posar-se complicada la cosa, no podrem parlar correctament d'un domini d'experiència propi de la KU, en el sentit que té «domini» en Kant: constitució d'objectes en funció d'una legalitat, ja sigui la de l'enteniment o la de la raó. En altres paraules, per a allò que aquí ens interessa, no podrem parlar d'un conjunt d'objectes (conjunt format en funció de la legalitat que els constitueix) propi de l'experiència estètica. Precisament perquè la «legalitat» pròpia de l'experiència estètica no és constitutiva¹⁶: el judici de bellesa no predica cap concepte de l'objecte¹⁷.

En altres paraules, podem dir que la «legalitat» pròpia de l'experiència estètica no funciona delimitant, o si ho preferiu, determinant l'objecte (i el terme «determinant» té en Kant el sentit precís de determinar en funció del concepte). D'aquí se'n segueix que no hi hagi, dins de la totalitat de l'experiència, un àmbit, un domini, estètic propi. La conclusió obligada d'aquesta afirmació, conclusió a primera vista molt estranya, haurà de dir que no podem parlar d'objectes estètics. Això és, que no hi ha un «tipus» d'objecte propi de la KU. Kant expressa clarament en la primera introducció de la KU que el sistema real de la filosofia està dividit «segons la diferència originària del seus objectes»¹⁸ en filosofia teòrica i pràctica. Aquí cal prestar atenció: la divisió del sistema s'esdevé a partir dels dos dominis d'objectes, de la diferència originària entre naturalesa i llibertat. Si no hi ha un tercer domini d'objectes no hi pot haver tercera divisió: l'estètica no podrà tenir un domini perquè no hi ha res, cap «diferència originària» que defineixi l'objecte estètic.

Aquesta afirmació: que no hi ha objecte estètic, sembla eliminar radicalment la possibilitat mateixa de l'estètica, retornant-la allí on es trobava abans de l'arribada de Kant, això és, flotant en terra de ningú, compartint elements i característiques a voltes amb l'esfera del coneixement, a voltes amb la de la moral, a voltes amb la religió, amb l'artesanía... Però si en alguna cosa consisteix l'estètica de Kant és precisament en bastir una disciplina pròpia, en auto-concedir-se entitat. Ara bé, repeteixo, això Kant no ho fa, no ho pot fer, si vol ser coherent, a partir de plantejar la constitució d'un objecte propi de l'estètica, o, el que és el mateix, d'erigir un domini estètic. L'estètica prendrà forma, doncs, no a partir de l'objecte estètic, no a partir de la particularitat d'un objecte donat, d'un *factum* donat, sinó a partir d'un ús concret del judici.

15. Vegeu de la KU Introducció I i II, p. 101 i següents.

16. Per acotar el significat de «constitutiu» en Kant vegeu T. KINNAMAN, «The task of the *Critique of Judgement*», dins *American Catholic Philosophical Quarterly*, 2001; LXXV (2): 243-269.

17. KU § 32, p. 270-272. KU § 35, p. 276-278. KU § 37, p. 280-281.

18. *I Introducció*, KU, I (Ak, XX, 195).

D'aquí que allò que sigui la KU no podrà ser una investigació sobre dos nous tipus o àmbits d'objectes, bellesa i teleologia, sinó que haurà de ser una investigació sobre un ús concret del judici: l'ús reflexionant¹⁹.

El judici reflexionant

És molt coneguda la definició de «judici» que dóna Kant en la KU a partir de la divisió entre judici determinant i judici reflexionant. Allí Kant ens diu que jutjar consisteix en subsumir allò particular en allò universal. Aquesta subsumció té dues possibilitats: si allò universal ve donat i és el particular allò que cal buscar, ens trobarem davant de la modalitat determinant; si, per contra, allò donat és el particular i el que cal és trobar l'universal, ens trobem davant de la reflexionant²⁰. Però aquesta definició pot conduir el lector a l'equívoc d'interpretar la bipartició com a essencial, és a dir, creure que Kant està parlant de dos judicis diferents, en altres paraules, de dues capacitats humanes de jutjar diferents. Però això en cap cas és així, no hi ha un judici determinant, que es posaria en funcionament en un cas concret, i un judici reflexionant, que es posaria en funcionament en un altre: són simplement les dues cares del funcionament mateix del judici, és a dir, del jutjar mateix. Com diu Marzoa: «Esta contraposición o distinción o división no es lo que en su presentación normal parece, pues, bajo la apariencia de una división binaria en la que lo “reflexionante” o la “reflexión” serían meramente uno de los términos, lo que en verdad se establece es el concepto de la “reflexión” como el de algo inherente a la capacidad del juicio en cuanto tal y en general; sólo porque hay en general “reflexión”, tiene sentido hablar de “juicio” y “capacidad de juicio”»²¹.

Si prestem atenció al contingut temàtic dels textos de Kant, no podem dir que el judici reflexionant sigui una aportació nova que l'autor descobreixi a partir de 1790, sinó que ja en la primera de les crítiques aquest aspecte havia d'aparèixer²². Així ho interpreta, per exemple, Longuenesse: «At the heart of the first Critique we find a conception of judgment in which *reflection* plays an essential role, contrary to the common view that *reflection* is a theme exclusive to the third Critique»²³. És també a partir d'aquesta interpretació que podem comprendre com la perspectiva de la sistematicitat no és pas un plantejament tardà de Kant, sinó que es troba ja en la primera línia de la

19. «Se comprende así lo inadecuado de considerar la *Kritik der Urteilskraft* como una obra de estética o de teleología como si fueran temas independientes. El único tema de análisis es el Juicio reflexionante pensado a partir de los modelos que suministra la actividad humana en su relación con la naturaleza. En este contexto, Kant no hace sino permanecer fiel al sentido originario del término griego *tékne* y del latino *ars* y a la problemática que tradicionalmente les viene asociada, pensando tal cuestión con anterioridad a la división operada por el idealismo y el romanticismo entre *lo técnico* y *lo artístico*». S. TURRÓ, *Tránsito...*, p. 81-82.

20. KU Introducció, IV, p. 114.

21. F. MARTÍNEZ MARZO, *Desconocida raíz común: estudio sobre la teoría kantiana de lo bello*, Madrid: Visor, 1987, p. 15. Vegeu també P. GAMBAZZI, *Sensibilità, immaginazione e bellezza: introduzione alla dimensione estetica nelle tre Critiche di Kant*, Verona: Editrice, 1981.

22. F. Duque va encara més lluny i detecta aquest plantejament ja en un opuscle kantià del 1762! F. DUQUE; *op. cit.*, p. 126-127.

23. B. LONGUENESSE, *op. cit.*, p. 163.

filosofia crítica²⁴. La particularitat de la KU és que en ella es tematitza, precisament, la perspectiva de la sistematicitat. Un tema tan especial que no pot pertànyer ni a l'àmbit teòric ni al pràctic exclusivament, ja que precisament consisteix en superar la divisió entre ambdós: «En consecuencia, su tratamiento no puede hallar cabida en las partes doctrinal-metafísicas del sistema en que se analizan los principios de la naturaleza o de la libertad al margen unos de otros. De ahí que la problemática de la conexión entre los dos usos de la razón se desarrolle en la parte crítica del sistema, en concreto en torno a la dialéctica de las ideas o fines máximos de la razón, para aparecer tematizada en toda su amplitud en la *Kritik der Urteilskraft*»²⁵. Turró i Lebrun coincideixen en advertir-nos de la relació entre la perspectiva sistemàtica de la filosofia crítica i el paper de la facultat de jutjar com a garant d'aquesta sistematicitat perquè: «esta temática sólo podía alcanzar un tratamiento dentro del método “transcendental” si se le podía asignar alguna ubicación en el sistema de las facultades que permitiera una elucidación e investigación autónomas acerca de su uso y límites»²⁶.

Així, si seguim estirant d'aquest fil que connecta tot el que hem dit sobre la sistematicitat en la filosofia kantiana amb el tema de la reflexió, ens caldrà afirmar, amb Lyotard, que la reflexió, entesa en el sentit plantejat per Kant, acompanya tots els actes del pensar i no pot restringir-se, simplement, a una temàtica estètica o històrica²⁷. «Dans les termes de la mouvance judiciaire employés au § II de cette Introduction [s'està referint a la de la KU], la faculté de juger n'aura pas de “domaine” où elle légiférerait de façon autonome, mais son principe particulier peut s'appliquer à “quelque territoire”»²⁸. Aquesta afirmació ens interessa perquè reforça la tesi de la impossibilitat de constituir un domini propi de l'estètica, però ara no ho fa des del punt de vista de l'objecte, com nosaltres hem fet en l'apartat anterior, sinó des del punt de vista del judici. La conclusió és: ni des del punt de vista de l'especificitat d'un objecte ni des del punt de vista de l'especificitat d'un judici podem parlar de «domini estètic». O, per dir-ho d'una altra manera: la perspectiva reflexionant no pot restringir-se a un cercle, a un clos, a un àmbit determinat, sinó que s'estén a tot el domini de l'experiència, «contamina» tot domini d'experiència, és a dir, tant el teòric com el pràctic. En tot moment en què estigui actuant l'aspecte determinant del judici, allí mateix estarà actuant el reflexionant.

Ara bé, i heus aquí la possibilitat mateixa de l'estètica dins del negoci crític: Kant troba un ús del judici on no és l'aspecte determinant qui regeix el binomi, qui el culmina, sinó el reflexionant: «Thus, the peculiar feature of aesthetic and teleological judgments is not that they are reflective judgments (*for every judgment on empirical objects as such is reflective*); it is rather that

24. «Lo verdaderamente sistemático, para Kant, no consiste en esta rígida estructuración a efectos analíticos, sino en la articulación general y en las conexiones internas que guardan las facultades del espíritu (entendimiento, Juicio, razón) y la red de principios que ellas establecen por separado y entre sí a efectos de realizar los 'intereses' de la razón», Salvi TURRÓ, *Tránsito...* P. 21.

25. S. TURRÓ, *Tránsito...* p. 39.

26. S. TURRÓ, *Tránsito...* p. 50. G. LEBRUN, *Kant et le fin de la métaphysique*, Paris: Armand Colin, 2003.

27. J.-F. LYOTARD, «La réflexion dans l'esthétique kantienne», *Revue Internationale de Philosophie*, 1990, 4, 175, 507-551.

28. *Idem*. p. 509.

they are *merely* reflective judgments, judgments in which reflection can never arrive at conceptual *determination*»; i encara més: «[w]hat makes judgements *merely* reflective is that in them, the effort of the activity of judgment to form concepts *fails*. And it fails because it *cannot* succeed. This is the case in “merely reflective” *aesthetic* judgment, where the agreement of imagination and understanding is of such nature that it cannot be reflected under any concept»²⁹.

La filosofia crítica no aporta al pensament modern un regne d'objectes estètics, ni descriu o prescriu unes característiques del objectes estètics, ni segrega un tipus de judici que serveixi, exclusivament, per a aquest tipus d'objectes³⁰. El que fa l'estètica kantiana es mostrar la possibilitat, la consistència d'un ús no cognoscitiu del judici, és a dir, en kantià, d'un ús que no constitueixi l'objecte, és a dir, d'un ús no determinatiu³¹, un ús on no regeix el concepte. Com ens diu Lebrun, a la KU «[o]n y est à la recherche de ce que *pourrait être* un jugement non-logique. D'où la nécessité d'élaborer la notion de “jugement esthétique”; d'élaborer et non de rencontrer». I Kant l'elabora no perquè li aparegui com a indesxifrable la bellesa, sinó per acotar el tema del judici reflexionant: «C'est donc uniquement dans le but de donner un site à la faculté de Réflexion que Kant doit délimiter de façon nouvelle la sphère “esthétique”»³². Com veiem, i com hem anat dient, tot està en funció del principi de sistematicitat que regeix la filosofia kantiana, no en funció d'un nou tipus d'objecte «descobert» per Kant, com ara la peça d'art, o d'un tipus d'adjectiu, com ara «bell», que no li encaixa dins de les dues primeres crítiques. La KU, sens dubte, no és un pedaç, sinó una clau de volta³³, la clau de volta del sistema. I el sistema necessita, demana, la possibilitat d'aquesta segona aplicació del judici, l'aplicació que en alguns llocs rep el nom de «tècnica» i en d'altres el d'«estètica», és a dir, l'aplicació no determinativa: «Entendons: seule la reconnaissance d'une instance distincte du “connaître” peut rendre compte qu'il y ait des jugements à la fois esthétiques *et réfléchissants*. Ce n'est pas que le jugement de goût soit un autre type de connaissance, mais il est l'exemple d'une autre modalité, non-théorique, de notre rapport à l'apparaître»³⁴.

Recuperem, per reforçar aquesta interpretació, un fragment de la primera introducció, on Kant diu: «El concepte que sorgeix originàriament de la facultat de jutjar i que li és específic és doncs el de la natura com a art, en altres

29. B. LONGUENESSE, *op. cit.*, p. 164.

30. Precisament per això l'estètica de Kant no és «autònoma», perquè no constitueix un domini d'objectes, com sí que ho és la seva ciència o moral, sinó «heautònoma». La seva legalitat corresponent no s'aplica sobre l'objecte sinó sobre la legalitat mateixa. Escoltem a Kant: «Aquesta legislació hauria d'anomenar-se, en sentit propi, *heautonomia*, ja que la facultat de jutjar no dóna la llei a la natura ni a la llibertat sinó sols a ella mateixa, i no és cap capacitat de produir conceptes d'objectes sinó sols de comparar-los amb els casos que se li presenten d'una altra banda i de donar *a priori* les condicions subjectives de possibilitat d'aquest enllaç» (*I Introducció KU*, VIII (Ak, XX, 225).

31. Vegeu A. SAVILE, *Aesthetic Reconstructions*, Oxford: Basil Blackwell, 1987, p. 140.

32. G. LEBRUN, *op. cit.*, p. 469-470.

33. «La tâche de la KU est donc essentiellement *systématique*: il s'agit, à l'aide de certain jugements, empiriques d'apparence, de détecter la présence d'une faculté de juger a priori. Si l'on suppose que l'ouvrage fut suscité par l'intérêt porté au beau, il est impossible d'en comprendre le but et le méthode». G. LEBRUN, *op. cit.*, p. 459.

34. *Idem*. p. 496.

paraules, el de *tècnica de la natura* en relació a les seves lleis *particulars*: concepte que no fonamenta cap teoria ni, encara menys, conté, com la lògica, coneixement dels objectes i de llurs característiques, sinó que sols dóna un principi perquè sigui possible l'avanç en la recerca de la natura segons les lleis de l'experiència. Així, tanmateix, no s'enriqueix pas el coneixement de la natura amb cap llei objectiva particular, sinó que sols es fonamenta una màxima per a la facultat de jutjar per tal d'observar la natura segons ella i així de considerar conjuntament les seves formes»³⁵.

Ja veiem que aquest «concepte específic» que aporta la facultat de jutjar no és ben bé un concepte: no aporta coneixement, no determina el que sigui l'objecte, sinó que «funda» una nova manera de mirar la naturalesa: la manera tècnica o estètica.

Fundar una màxima per observar la natura des d'un cert punt de vista, fundar una mirada sistemàtica, això fa el judici reflexionant. La variació, la particularitat, l'entitat del judici reflexionant rau en el tipus de mirada, no en el tipus d'objecte: no hi ha objecte estètic, però hi ha «mirada» estètica.

Conclusions

El present treball ha intentat demostrar que l'estètica kantiana té dues característiques inalienables: no ser cognoscitiva i no constituir un domini d'objectes propi. Amb Kant, la bellesa deixa de pertànyer a l'objecte i passa a dependre, exclusivament, de l'ordenació de les nostres facultats. Per tant, quan diem que alguna cosa és bella en realitat no coneixem res, cap determinació, cap nota, en la cosa. Per això mateix, no podrà ser en funció d'una o altra determinació, és a dir, contingut objectiu, de la cosa que aquesta sigui bella. No hi ha un *caràcter* de bellesa que ens permeti delimitar un domini, un regne d'objectes bells, a diferència del que passa en l'objecte teòric o el pràctic, on és la *diferència originària de l'objecte*, recordem-ho, allò que ens obliga a subsumir-lo sota una legalitat determinada, ja sigui la de l'enteniment o la de la raó. En dir «bell» no diem res sobre l'objecte, i, per tant, no podem agrupar ontològicament els objectes que responguin a aquest adjectiu.

En funció de les dues característiques esmentades l'estètica kantiana se separa radicalment d'una concepció clàssica³⁶ on bell es correspon a verader i bo. Kant independitza l'estètica del coneixement i la moral i la funda com a disciplina, la funda, precisament, alliberant-la de continguts cognoscitius i morals³⁷. Per altra banda, les dues característiques que diem també separen Kant d'alguns filòsofs immediatament posteriors, com Schelling³⁸ o Schopenhauer³⁹, que partint de la filosofia kantiana defensen una estètica cognoscitiva. De fet, el que defensen és que només en l'àmbit, en el domini, de l'art és en l'únic espai on la veritat absoluta es realitza. Ambdós consideren l'experiència estètica com una supraexperiència, com una experiència superior a la de la quotidianitat, trencant així el principi kantianista de l'únic nivell d'experiència. Per

35. *I Introducció* KU, II (Ak, XX, 204).

36. G. LEBRUN, *op. cit.*, p. 467.

37. J. M. BERNSTEIN, *The fate of art: aesthetic alienation from Kant to Derrida and Adorno*, Pennsylvania State University Press, 1992.

38. Vegeu P. BÜRGER, *Crítica de la estètica idealista*. Madrid: Visor, 1996.

39. Vegeu C. ROSSET, *L'esthétique de Schopenhauer*, Paris: Quadrige/PUF, 1989.

això mateix, a causa d'aquest plantejament on hi ha dos nivells d'experiència, també es parla de dos nivells de veritat. En Schopenhauer és claríssim: hi ha una experiència mundana que es correspon a una veritat aparent, i hi ha una experiència superior, la de l'art, que es correspon a la veritat absoluta.

L'estètica de Kant, doncs, pel fet de ser no cognoscitiva i pel fet de no descriure un regne d'objectes estètics, es pot distingir tan de plantejaments tradicionals com dels de l'idealisme. El que em sembla rellevant, i per això ho he intentat destacar al llarg del treball, és que és precisament la unificació de l'experiència com a principi i la sistematicitat com a perspectiva, allò que condueix Kant a aquests plantejaments. En altres paraules, Kant explicita que si respectem un únic nivell d'experiència, si no ens treiem de la màniga un segon nivell, transcendent i per tant metafísic, l'estructura mateixa de les nostres facultats ens ofereix una estètica no cognoscitiva. I, com hem vist en el paràgraf anterior, només quan un autor trenca amb el nivell del fenomen, com fa Schopenhauer, pot omplir de contingut cognoscitiu i moral l'art. Per tant, si pretenem evitar dreceres metafísiques, si pretenem respectar el principi crític que diu que hi ha només un únic nivell d'experiència, el del fenomen, haurem d'acceptar la incapacitat cognoscitiva de l'estètica i la impossibilitat de descriure un regne d'objectes propi de l'art i la bellesa. Amb Kant, l'art deixa d'aportar coneixement, però alhora deixa d'estar restringit a un àmbit d'objectes quasi sacre.